

ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ В ОПОВІДАННІ С. ВАСИЛЬЧЕНКА «СВЕКОР»

Артемія НІКУЛЕНКОВА, студентка, Факультет Словесності,
Бельцький державний університет імені Алеку Руссо
Науковий керівник: Діана ІГНАТЕНКО, др., лект. унів.

Rezumat: *Articolul prezintă o analiză a povestirii lui S. Vasilcenko „Socrul”, care demonstrează principiile de bază ale educației copiilor din familia ucraineană, păstrându-și morală populară a tradițiilor etnoculturale. Se subliniază că importanța educației familiale păstrează cele mai bune exemple de înțelepciune populară și este, de asemenea, foarte apreciată de profesori și oamenii de artă, în special în domeniul literaturii.*

Cuvinte-cheie: *etnopedagogie ucraineană, literatură ucraineană, Stepan Vasilchenko.*

Українська культура зберігає золоті перлини народної мудрості, в яких закодовано погляди попередніх поколінь, визначено роль сім'ї у вихованні дітей та майбутнього покоління всього суспільства: «Яка сім'я – такий і я», «Яке дерево, такі його квіти, які батьки, такі й діти», «Коли дитини не навчиш у пелюшках, то не навчиш у подушках», «Як не навчить батько – не навчить і дядько», «Без сім'ї і свого роду – немає нації, народу» та багато інших.

Родинне виховання – один із найважливіших і найцінніших чинників виховного процесу, найкращий колективний вихователь, носій найвищих національних ідеалів. На Україні завжди панував культ родини, культ рідної домівки, культ глибокої пошани до батьків та свого роду.

Головна цінність та специфіка сімейного виховання в тому, що воно належить до педагогічних явищ, а відбувається в контексті життя самої родини, на основі прикладу батьків та традиційної родинно-побутової культури. Тому все більшої актуальності набуває звернення до невичерпної скарбниці народної педагогіки та дослідження історично складених засобів виховання в українській родині.

Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група мають свої традиції, звичаї, обряди та свята, становлення яких відбувалося протягом багатьох століть. Традиція – це історично сформовані стійкі зразки і правила поведінки, погляди, смаки, звичаї, звички якого-небудь етносу, які свідомо передаються від покоління до покоління, що забезпечує етносу спадкоємність його культури і підтримує його єдність [2].

Основними виховними засадами і вартостями українських традицій є: добротворча мораль; патріотизм, любов до рідної землі, краю, вірність ідеалам свого народу; увага до особистості дитини; орієнтація на виховання розвитку душі дитини; увага до фізичного розвитку, тіловиховання; культ праці та працьовитості [2].

Виховний потенціал народних традицій невичерпний і цілком відповідає меті та завданням сучасного виховання. Завдяки звичаям, дитина звикає дотримувати правил поведінки значно раніше, аніж досягне їхню моральну суть [2].

Проблемами родинного виховання, вивченням народних традицій та обрядовості займалися видатні педагоги А. С. Макаренко, В. А. Сухомлинський, Г. Стельмахович, К. Д. Ушинський.

Так, А.С. Макаренко назвав сім'ю тим «природним первинним осередком, де реалізується краса людського життя, куди приходять відпочивати переможні сили людини, де ростуть і живуть діти – головна радість життя». «У сім'ї шліфуються найтонші грані людини – громадянина, людини – трудівника, людини – культурної особистості. Із сім'ї починається суспільне виховання. У сім'ї, образно кажучи, закладаються коріння, з якого виростають потім і гілки, і квіти, і плоди. Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави. На моральному здоров'ї сім'ї будується педагогічна мудрість школи» [3].

В. А. Сухомлинський вважав, що найблагороднішою роботою кожної сім'ї є творення людини. Видатний педагог писав: «Якщо ви хочете стати неповторною особистістю, якщо ви мрієте залишити після себе глибокий слід на землі – не обов'язково бути видатним письменником або вченим, творцем космічного корабля або відкривачем нового елемента періодичної системи. Ви можете утвердити себе в суспільстві, засяяти красивою зіркою неповторної індивідуальності, виховавши хороших дітей, хороших громадян, хороших трудівників, хорошого сина, хорошу дочку, хороших батьків для своїх дітей. Творення людини – найвище напруження всіх сил. Це і життєва мудрість, і майстерність, і мистецтво. Діти – не тільки і не стільки джерело радості. Діти – це щастя, створене працею» [3].

На думку М. Стельмаховича, традиції народної педагогіки наділені ознакою високого одухотворення. Завдяки їм у гущі нашого народу віками живуть, передаючись з покоління в покоління, такі благородні людські якості, як любов до рідної землі та домівки, повага до батька і матері, світлої пам'яті своїх предків, до рідної мови, історії, відчуття приналежності до свого народу, усвідомлення себе його кров'ю і плоттю, прагнення пізнати, зберегти й передати його духовні надбання у спадок і власним дітям, онукам, правнукам [2].

Нерідко питанням сімейного виховання дитини, збереження в сім'ї народних традицій присвячено і твори художньої літератури. Показовим в аспекті родинного виховання є оповідання С. Васильченка «Свекор». Метою нашої роботи є аналіз твору з погляду етнокультурних традицій, що є основою для сімейного виховання в українській родині.

Головний персонаж твору, маленький Василько, якому «тільки цієї весни пошили штани», вдома часом як почне «старувати», то всі тільки дивуються!».

Ім'я Василько свідчить про лагідне ставлення автора до маленької дитини, але цікавим є прізвисько «Свекор», яке автор виніс у заголовок твору, акцентуючи увагу на поєднанні у маленькому хлопчиківі рис, що можуть належати дорослій людині.

Свекор в українській культурі – це батько чоловіка, це родич, який з'являється в результаті укладення шлюбу. Батько чоловіка, свекор, завжди був головою родини, наводив лад у сім'ї, мав право втрутитися у стосунки між старшими і молодшими жінками родини в разі необхідності. Його

поважали, але й побоювалися. Тому за словом «свекор» закріпилося поняття – буркотливий, суворий, який весь час вказує, повчає. Свекром називали і головного героя Василька, який є в центрі подій оповідання.

Особливістю створення образу-персонажу Василька є поєднання у ньому рис як маленької дитини, так і дорослої, досвідченої людини. У нього були «великі сірі очі і велике чоло», це характеризує його як маленьку дитину, тому що діти дивляться на світ з цікавістю і справжнім інтересом. Василько має «поважну ходу», яка свідчить про те, що вдома він відчуває себе впевнено, по-дорослому, по-господарськи. Більш того, він свідомо імітує дорослу людину, але по-дитячому. Одна із виразних характеристик персонажу є характеристика його мовлення. Він володіє великим спектром дорослих емоцій, які передає через мову: *«Аж де я грошей візьму?»*, *«Василько так і гукне, чи то буде свій, чи чужий»* [1].

Малий Василько слідкує за тим, щоб всі дотримувалися етикету, що свідчить про його правильне сімейне виховання. Хлопчик змалку знає правила етикету й іноді поводить себе як свекор: *«За обідом нехай тільки хто накришить хлібом на столі або розіллє борщ з ложки, – Василько так і гукне, чи то буде свій, чи чужий: «А нащо так накришувати та наляпувати!»*. Або *забуде хто шапку в хаті зняти, – він зразу видереться на лаву або на ослін, підбереться, скине шапку й пучкою на образи покаже, мовлячи суворо: «Он бач, що там таке!»* [1].

Через образ-персонаж Василька С. Васильченко демонструє ідеальну українську сім'ю, в якій батьки виховують дітей, діючи за народними традиціями. У культурі молдовського народу існує влучний і місткий вираз *«șapte ani de acasă»*, тобто сім домашніх років, коли дитина набуває саме сімейного виховання, що не тільки готує його до виходу у доросле життя, а й закладає основи всього подальшого життя.

Так, коли Василько по-дитячи відмовляється від читання букваря, від навчання, батько пропонує йому одружитись. Сімейне життя українців традиційно супроводжувалось різноманітними обрядами та ритуалами, які в образно-символічній формі визначали певні етапи життя та розвитку, а сватання та весілля являли собою справжню народну виставу, до якої включались ігрові дії, обряди, танці, співи, музика. Після весілля, за традиціями, дівчина переїжджала жити до чоловіка в будинок, де якраз і зустрічали її батьки чоловіка – свекор і свекруха.

Вся сім'я підхоплює добрий розіграш батька і імітує справжній процес українського народного звичаю сватання:

«Кажі, Васильку, – то, може, сьогодні де-небудь і засватаємо дівчину... Одягла його мати в свитину, поясом підперезала, в кишеню поклала батькову люльку, папушу тютюну за пояс застромила. Батько взяв з столу хліб, дає йому під пахву. Взяв Василько той хліб, обома руками вчепився в його, насили вдержить.

– Ну, сину, помолимося богу й підємо, поки зовсім не спізнило, – каже до його батько [1].

Василько відчуває себе дорослим і авторитетним, вибирає дружину, Ганну, *«яка вирядувала його з багнюки, як він був загруз колісь, вертаючись з*

церкви; тоді Ганна вирятувала спершу його самого, потім його чоботи, що тільки халявки визирали з калюжі; втерла йому носа, заплакане обличчя та на додачу й поцілувала ще» [1]. Василько бачить себе у мріях справжнім дорослим, одруженим чоловіком: «Було б добре, коли б у його була жінка: обід варила б йому, сорочки прала, а він лежав би собі на печі та пожукував би до неї: «Стара, а принеси огню, я люльку запалю!..» [1].

Показовим у творі є спосіб виховання батьками маленького Василька. Так, батько розповідає йому про те, яким має бути чоловік – господар у хаті, які обов'язки він має виконувати: «Чи будеш же ти за мене в громаду ходити, податки платити? А ти ж будеш заробляти! Будеш орати, сіяти, косити... Будеш уже сам усе робити – себе й жінку годувати й зодягати, сестру заміж оддаси, а мене з матір'ю до смерті доглядати мусиш» [1].

У ході розмови батько говорить і про те, яка дівчина, за українськими народними традиціями, варта бути обраною в майбутні жінки: «дівка вона хороша: доброго роду, й на вроду гарна, й здорова... та, може, ще й приданого сот п'ять дадуть!.. Поможі тобі боже, Василю!» [1].

Але коли батько розповідає про доросле життя, то каже, що він буде повинен годувати та доглядати старих батьків, працювати, сплачувати податки, орати, сіяти, косити, доглядати за батькам до смерті. Василькові робиться боязно чогось, і, «боже, як шкода тата з мамою». Він розуміє, що, окрім всездозволеності, на перший план постає відповідальність. І розуміє, що він «ма-а-лий ще».

Часто після того питали його: «А що, Василю, швидко будеш женитися?». Він відповідав: «Так-то й женитись!.. Там тобі така морока, що нехай його й кат візьме!..» [1].

Народ здавна видає очевидну істину: батьки – головні природні вихователі. Найбільший виховний вплив на дітей має створений батьками уклад, спосіб життя родини, всіх її членів.

Великої любові і поваги наповнений образ матері в українській етнопедагогіці. Вважалося, що народжуючи дитину, мати народжує не лише її тіло, а й душу. Тому у родинах існував своєрідний культ матері. Без її благословення не орали землю, не засівали поле, не входили в нову оселю. Діти, які виростили без материнського тепла і ласки, як правило, були зляканими, злостивими. Матері своєю працею, турботою, вмінням, старанням розвивали естетичні смаки дитини. Майже кожна жінка знала десятки пісень. Не знаючи слів, дитина вже відчувала ніжність й ласку своєї матері, вчилася розуміти та сприймати цей світ.

Батько – голова роду, родини. Як старший у родині, батько виконує здавна всі необхідні обряди, пов'язані з родинним вогнищем. Як голова родини, за давнім звичаєм, він – господар у сім'ї, мудрий вихователь своїх дітей. На батькові завжди лежить велика відповідальність. Велике горе тому, хто рано залишається без батька, а то й круглою сиротою, згадаймо в Т.Шевченка «Кого ж їй любити? Ні батька, ні неньки. Одна, як пташка в далекім краю» [4].

Отже, головна мета сімейного виховання – сформувати справжню людину, наділену найкращими людськими якостями: високоморальну, здорову тілом і душею, сильну розумом. Величезний вплив на дитину справляють домашня

обстановка, побут у сім'ї, тому існують естетичні традиції, які привчають дитину любити, шанувати рідний дім та батьків. Степан Васильченко, як справжній педагог, який насамперед любить дітей, та тонкий митець слова, в оповіданні «Свекор» з добрим гумором показав справжню українську родину, батьки в якій виховують дітей за давніми українськими традиціями, забезпечуючи цим гармонійне виховання і формування людської особистості.

Бібліографія:

1. ВАСИЛЬЧЕНКО С. *Свекор*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=386>
2. ОЛІНЧУК О.В. *Українські традиції та їх роль виховання дітей у сім'ї*. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-ukrainski-tradicii-ta-ih-rol-u-vihovanni-ditej-v-simi-174521.html>
3. Народне виховання як фундамент національної педагогіки України. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14287>
4. ШЕВЧЕНКО Т. *Причинна*. URL: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev103.htm>